==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

આર. કુપ્પાયી અને અન્ય

વિરુદ્ધ

રાજા ગોઉન્ડર

૧૦ ડિસેમ્બર, ૨૦૦૩

[આર.સી. લાહોટી અને અશોક ભાન, ન્યાયમૂર્તિઓ]

હિન્દુ કાયદો – રજિસ્ટર્ડ સેટલમેન્ટ ડીડ મારફતે પિતા દ્વારા પોતાની પુત્રીઓની તરફેણમાં પૈતૃક મિલકતની બક્ષિસ – પિતાએ પાછળથી એવો દાવો કર્યો કે સેટલમેન્ટ ડીડ ગેરરજૂઆત અને છેતરપિંડી દ્વારા સંપન્ન કરાવી લેવામાં આવ્યો હતો – પિતા દ્વારા લેવાયેલો એવો બચાવ કે તેમની સહી વેચાણ દસ્તાવેજના સાક્ષી તરીકે મેળવવામાં આવી હતી અને સેટલમેન્ટ ડીડના નિષ્પાદન માટે નહીં તથા સંયુક્ત કુટુંબની મિલકત પોતાની પુત્રીઓને બક્ષિસ આપવાની તેમની કોઈ ક્ષમતા નથી – પિતાને શાંતિપૂર્ણ કબજામાં દખલગીરી કરતાં અટકાવવા માટે કાયમી મનાઈહુકમ મેળવવા પુત્રીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલો દાવો – ટ્રાયલ કોર્ટે દાવો રદ કર્યો – પ્રથમ એપેલેટ કોર્ટ અને હાઈકોર્ટ

દ્વારા બહાલ રાખવામાં આવ્યો – ઠરાવવામાં આવ્યું કે, હકીકતો અને પુરાવાઓ પરથી, આ બક્ષિસ છેતરપિંડી અને ગેરરજૂઆતથી દૂષિત નહોતી – વધુમાં, પિતા પોતાની પુત્રીઓને વ્યાજબી હદ સુધી પૈતૃક મિલકત બક્ષિસ આપવાની ક્ષમતા ધરાવે છે.

સામાવાળાએ પોતાની અપીલકર્તા–પુત્રીઓ પ્રત્યેના સ્વાભાવિક સ્નેહ અને વહાલના કારણે એક રજિસ્ટર્ડ સેટલમેન્ટ ડીડ મારફતે દાવાવાળી મિલકત તેમની તરફેણમાં સેટલ કરી આપી હતી. ૫ વર્ષ પછી, સામાવાળાએ અપીલકર્તાઓને તે મિલકત ખાલી કરવાનું કહ્યું અને મિલકતમાં અનધિકૃત પ્રવેશ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો. અપીલકર્તાઓએ સામાવાળા અને તેમના સાથીઓને દાવાવાળી મિલકતના અપીલકર્તાઓના શાંતિપૂર્ણ કબજા અને ભોગવટામાં દખલગીરી કરતાં અટકાવવા માટે કાયમી મનાઈહુકમ મેળવવા ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ દાવો દાખલ કર્યો. સામાવાળાએ એવી તકરાર લઈને દાવાનો વિરોધ કર્યો કે દાવાવાળી મિલકત પૈતૃક મિલકત હતી; સામાવાળાઓની તરફેણમાં સેટલમેન્ટ ડીડ નિષ્પાદિત થયો નહોતો; અપીલકર્તાઓએ ખરીદેલી મિલકતના વેચાણ દસ્તાવેજ પર સાક્ષી તરીકે સહી કરવા બાબતે સામાવાળાના દારૂના વ્યસનનો ગેરલાભ ઉઠાવીને અપીલકર્તાઓએ સામાવાળા સમક્ષ ગેરરજૂઆત કરી હતી અને તેના બદલે સેટલમેન્ટ ડીડ પર સહી કરાવી લીધી હતી. ટ્રાયલ કોર્ટે એવું ઠેરવીને અપીલકર્તાઓનો દાવો રદ કર્યો કે સેટલમેન્ટ ડીડ ગેરરજૂઆત દ્વારા સંપન્ન કરાવી લેવામાં આવ્યો હતો અને સામાવાળા પાસે પોતાની પૈતૃક મિલકતોમાંથી કોઈ ભાગ પોતાની પુત્રીઓની તરફેણમાં બક્ષિસ આપવાની કોઈ સત્તા નહોતી. આ

બાબતને પ્રથમ એપેલેટ કોર્ટ અને હાઇકોર્ટ દ્વારા બહાલ રાખવામાં આવી હતી.

અપીલમાં, અપીલકર્તાઓએ એવી દલીલ કરી કે સેટલમેન્ટ ડીડના નિષ્પાદન અંગે નીચલી અદાલતો દ્વારા તારવવામાં આવેલો હકીકતલક્ષી નિર્ણય સાક્ષીઓ પૈકીના એક પ્રમાણિત કરનાર સાક્ષીના નિવેદનના ખોટા વાંચનને કારણે દૂષિત થયો છે: તેમજ સંયુક્ત હિન્દુ કુટુંબના કર્તા હોવાના નાતે સામાવાળા પોતાની પુત્રીઓને વ્યાજબી મર્યાદામાં પૈતૃક સ્થાવર મિલકત બક્ષિસ આપવાની સત્તા ધરાવતા હતા.

સામાવાળાએ એવી દલીલ કરી હતી કે કુટુંબના કબજા હેઠળની એકમાત્ર પૈતૃક મિલકત પોતાની પુત્રીઓની તરફેણમાં બક્ષિસ આપવાની તેમની પાસે કોઈ સત્તા નહોતી.

અપીલ મંજૂર કરતાં, કોર્ટે :

ઠરાવવામાં આવ્યું : ૧.૧. ટ્રાયલ કોર્ટે નોંધેલો તારણ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે અદાલતે પ્રમાણિત કરનાર સાક્ષી ફ.સા. ૨ ની જુબાનીનું ખોટું વાંચન અને ખોટું અર્થઘટન કર્યું હતું. પોતાની જુબાનીમાં, ફ.સા. ૨ એ સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે તેમને સામાવાળા દ્વારા સાક્ષી બનવા માટે બોલાવવામાં આવ્યા હતા. તેમણે ક્યાંય પણ એવું જણાવ્યું નથી કે સામાવાળાને સાક્ષી તરીકે સહી કરવા માટે લઈ જવામાં આવ્યા હતા. જો સામાવાળા પોતે સાક્ષી બનવાના હોત, તો પછી ફ.સા. ૨ અને અન્ય સાક્ષીને સામાવાળા સાથે જવાનું કહેવાની અથવા તેઓ દ્વારા તે દસ્તાવેજ પર સહી કરવાની કોઈ જરૂર નહોતી. ફ.સા. ૨ એ એવી પણ જુબાની

આપી હતી કે સામાવાળાએ સેટલમેન્ટ ડીડ (આંક એ–૧) વાંચ્યા પછી તેના પર પોતાની સહીઓ કરી હતી, તેમજ તેમણે પોતે આંક એ–૧ પર સાક્ષી તરીકે સહી કરી હતી અને તેઓ સામાવાળાને ઓળખતા હતા. તેમની સમક્ષ મૂકવામાં આવેલું એ સૂચન કે આંક એ–૧ પર સામાવાળાની સહીઓ ધાકધમકીથી મેળવવામાં આવી હતી, તે તેમણે નકારી કાઢ્યું હતું. ટ્રાયલ કોર્ટે ફ.સા. ૨ ની જુબાનીના આ ભાગનો બિલકુલ સંદર્ભ લીધો નહોતો. ઉલટતપાસમાં, ફ.સા. ૨ એ જણાવ્યું છે કે સામાવાળાએ તેમને સાક્ષી તરીકે સહી કરવા માટે બોલાવ્યા હતા તે હકીકતને એવી રીતે વાંચવામાં આવી છે જાણે કે ફ.સા. ૨ એ એવું જણાવ્યું હોય કે જે તારીખે સેટલમેન્ટ ડીડ આંક એ–૧ નિષ્પાદિત થયો હતો તે તારીખે સામાવાળાને કેટલાક દસ્તાવેજોમાં સાક્ષી તરીકે સહી કરવા માટે લઈ જવામાં આવ્યા હતા. આ ફ.સા. ૨ ની જુબાનીનું સ્પષ્ટપણે ખોટું વાંચન છે. ટ્રાયલ કોર્ટ એ નોંધવામાં પણ નિષ્ફળ રહી હતી કે સામાવાળાના પુરાવામાં સંપૂર્ણ વિશ્વસનીયતાનો અભાવ હતો, ખાસ કરીને સેટલમેન્ટ ડીડ, વકાલતનામા તેમજ તેમની પર બજવણી કરાયેલા સમન્સ પરની પોતાની સહીઓનો ઇનકાર કરવાના તેમના આચરણના સંદર્ભમાં. પોતાની જુબાનીમાં સામાવાળા દ્વારા ઊભી કરવામાં આવેલી એવી રજૂઆત કે પોતે શરાબી હોવાની હકીકતનો ગેરલાભ ઉઠાવીને અપીલકર્તાઓએ કપટપૂર્વક સેટલમેન્ટ ડીડ પર સહી કરાવી લીધી હતી, તે સ્વીકારી શકાય તેમ નથી. સેટલમેન્ટ ડીડના નિષ્પાદન પછી અપીલકર્તાઓ પાંચ વર્ષ સુધી તે મકાનમાં રહેતા હોવા છતાં, સામાવાળાએ સેટલમેન્ટ ડીડ રદ કરાવવા માટે કોઈ પગલાં લીધાં નહોતા.

પોતાના નિવેદનમાં તેઓ એવું નથી કહેતા કે તેઓ સેટલમેન્ટ ડીડના નિષ્પાદન વિશે જાણતા નહોતા. તેમના જમાઈ દ્વારા એક વેચાણ દસ્તાવેજમાં સાક્ષી બનવા માટે તેમને સબ–રજિસ્ટ્રારની કચેરીએ લઈ જવામાં આવ્યા હતા તેવો તેમના દ્વારા લેવાયેલો બચાવ સ્વીકારી શકાય તેમ નથી, કારણ કે રેકોર્ડ પર એ સાબિત થયું નથી કે સામાવાળાના જમાઈએ વાસ્તવમાં કોઈ રહેણાંક પ્લોટ ખરીદ્યો હતો. પુરાવાના ખોટા વાંચન પર આધારિત અને પ્રથમ એપેલેટ કોર્ટ તેમજ હાઇકોર્ટ દ્વારા બહાલ રાખવામાં આવેલા ટ્રાયલ કોર્ટના તારણો રદબાતલ થવાને પાત્ર છે. પુરાવાના ખોટા વાંચન પર નોંધાયેલા તારણો વિકૃત હોવાના કારણે કાયદાની દ્રષ્ટિએ ટકી શકે તેમ નથી. [૬૧૨–ઈ–એચ; ૬૧૩–એ–ડી]

૨.૧. કુટુંબ દ્વારા ધારણ કરવામાં આવેલી કુલ મિલકતના વ્યાપને ધ્યાનમાં રાખીને, એક પિતા વ્યાજબી મર્યાદાની અંદર, પોતાની પુત્રીની તરફેણમાં તેના લગ્ન સમયે અથવા તો તેના લગ્નના લાંબા સમય પછી પણ પૈતૃક સ્થાવર મિલકતની બક્ષિસ કરી શકે છે. [૬૧૭–ઈ–એફ]

૨.૨. કોઈ ચોક્કસ બક્ષિસ વ્યાજબી મર્યાદામાં છે કે નહીં તે પ્રશ્નનો નિર્ણય બક્ષિસ આપતી વખતે કુટુંબનો દરજ્જો, કુટુંબની માલિકીની સ્થાવર મિલકતની માત્રા અને બક્ષિસ આપવામાં આવેલી મિલકતના વ્યાપ અનુસાર કરવાનો રહે છે. આવી બક્ષિસની પરિમાણાત્મક મર્યાદા નક્કી કરતો કોઈ જડ નિયમ ઘડી શકાય નહીં. આવા પ્રશ્નનો જવાબ કુટુંબ પ્રમાણે ભિન્ન હોઈ શકે છે. આપવામાં આવેલી બક્ષિસ વ્યાજબી છે કે કેમ તે પ્રશ્નનું મૂલ્યાંકન કુટુંબ દ્વારા

ધારણ કરવામાં આવેલી મિલકતના કુલ મૂલ્યના સંદર્ભમાં કરવાનું રહે છે. માત્ર એટલા ખાતર કે બક્ષિસ અપાયેલી મિલકત એક મકાન છે, એવું માની શકાય નહીં કે આપવામાં આવેલી બક્ષિસ વ્યાજબી મર્યાદામાં નહોતી. તે મૂળભૂત રીતે એક હકીકતલક્ષી પ્રશ્ન છે. જો હકીકતો પરથી એવું જણાય કે બક્ષિસ વ્યાજબી મર્યાદામાં નહોતી, તો તેવી બક્ષિસને માન્ય રાખી શકાય નહીં. કુટુંબની કુલ મિલકતને ધ્યાનમાં રાખતાં પિતા દ્વારા કરવામાં આવેલી બક્ષિસ અતિશય અને અવ્યાજબી હતી તેવી દલીલ કરવાનું અને તે સાબિત કરવાનું સામાવાળાના પક્ષે હતું. આ મુદ્દાઓ પર કોઈ રજૂઆત કે પુરાવાના અભાવે, એવું ઠેરવી શકાય નહીં કે આ કેસમાં કરાયેલી બક્ષિસ કુટુંબ દ્વારા ધારણ કરાયેલી મિલકતની વ્યાજબી મર્યાદામાં નહોતી. કુટુંબની કુલ મિલકતને ધ્યાને લેતાં આ બક્ષિસ અવ્યાજબી હદ સુધી કરવામાં આવી હતી તેવી રજૂઆત કરવામાં અને સાબિત કરવામાં સામાવાળા નિષ્ફળ રહ્યા છે. આથી પ્રથમ એપેલેટ કોર્ટ અને હાઇકોર્ટે આ કારણસર અપીલકર્તાઓનો દાવો રદ કરવામાં ભૂલ કરી હતી. [૬૧૭–જી–એચ; ૬૧૮–એ–ઈ]

૨.૩. સામાવાળા પિતા પોતાની પુત્રીઓની તરફેણમાં વ્યાજબી હદ અને મર્યાદા સુધી પૈતૃક સ્થાવર મિલકતની કાયદેસરની બક્ષિસ આપવાની સંપૂર્ણ ક્ષમતા અને કાનૂની અધિકાર ધરાવતા હતા. આ બક્ષિસ કોઈ પણ પ્રકારના કપટ, છેતરપિંડી કે ખોટી રજૂઆતથી બિલકુલ દૂષિત થયેલી ન હતી. તેથી અપીલકર્તા પુત્રીઓને આ સમગ્ર દાવાવાળી મિલકતના પૂર્ણ અને નિરપેક્ષ માલિક ઠરાવવામાં આવે છે અને અપીલકર્તાઓના દાવાવાળી મિલકતના

શાંતિપૂર્ણ પ્રત્યક્ષ ભૌતિક કબજા અને ભોગવટામાં કોઈ પણ પ્રકારે દખલગીરી કરતાં સામાવાળાને કાયમી મનાઈહુકમ ફરમાવીને કાયમ માટે અટકાવવામાં આવે છે. [૬૧૮–એફ–જી]

કમલા દેવી વિરુદ્ધ બચુલાલ ગુપ્તા, [૧૯૫૭] એસ.સી.આર. ૪૫૨; ગુરમ્મા ભ્રતાર ચનબસપ્પા દેશમુખ અને અન્ય વિરુદ્ધ મલપ્પા, [૧૯૬૪] ૪ એસ.સી.આર. ૪૯૭ અને અમ્માથાયી અમ્માલ અને અન્ય વિરુદ્ધ કુમારેસન અને અન્ય, [૧૯૬૭] ૧ એસ.સી.આર. ૩૫૩, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

અનિવિલ્લાહ સુંદરરામય્યા વિરુદ્ધ ચેરલા સીથમ્મા અને અન્ય, (૧૯૧૧) ૨૧ એમ.એલ.જે. ૬૯૫; પુગલિયા વેટ્ટારમ્માલ અને અન્ય વિરુદ્ધ વેટ્ટોર ગોઉન્ડન, (૧૯૧૨) એમ.એલ.જે. ૩૨૧; દેવાલક્તુની સીતામહાલક્ષ્મમ્મા અને અન્ય વિરુદ્ધ પામુલપઈ કોટય્યા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૩૬) મદ્રાસ ૮૨૫; કરુપ્પા ગોઉન્ડર અને અન્ય વિરુદ્ધ પલાનીઅમ્માલ અને અન્ય, (૧૯૬૩) ૧ એમ.એલ.જે. ૮૬; ધી કમિશનર ઓફ ગિફ્ટ ટેક્સ વિરુદ્ધ તેજ નાથ, (૧૯૭૨) પી.એલ.આર. (૭૪) ૧ અને તારા સાહુઆની વિરુદ્ધ રઘુનાથ, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૩) ઓરિસ્સા ૫૯, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

દીવાની અપીલીય અધિકારક્ષેત્ર : દીવાની અપીલ નંબર ૧૬૭૫૭/૧૯૯૬.

એસ.એ. નંબર ૯૭૦/૧૯૯૧ માં મદ્રાસ હાઇકોર્ટના તારીખ ૨૮.૬.૯૧

ના ચુકાદા અને હુકમ સામે.

અપીલકર્તાઓ તરફથી ગૌરવ અગ્રવાલ અને પ્રશાંત કુમાર.

સામાવાળા તરફથી આર. સૌંદરવર્ધન, કે.કે. મણિ, કુમારી મણિકા પાંડે.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ અશોક ભાન દ્વારા આપવામા આવેલ.

વાદી–અપીલકર્તાઓ (જે હવે પછી "અપીલકર્તાઓ" તરીકે ઉલ્લેખિત છે) દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલો દાવો રદ કરતાં નીચેની અદાલતો દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા ચુકાદા અને હુકમનામાથી વ્યથિત થઈને, અપીલકર્તાઓ આ અપીલ સાથે ઉપસ્થિત થયા છે.

સંક્ષિપ્તમાં હકીકતો આ મુજબ છે:

અપીલકર્તાઓ એ પ્રતિવાદી–સામાવાળા (જે હવે પછી "સામાવાળા" તરીકે ઉલ્લેખિત છે) ની પુત્રીઓ છે. તારીખ ૨૯ ઓગસ્ટ, ૧૯૮૫ ના રોજ નોંધાયેલ સેટલમેન્ટ ડીડ, આંક એ–૧ દ્વારા, ઉપરોક્ત સામાવાળાએ સેલેમ જિલ્લાના થાથાગાપટ્ટી ગામના સર્વે નંબર ૧૧૩/૨ માં સમાવિષ્ટ ૧૨ સેન્ટ જમીનનો વિસ્તાર અપીલકર્તાઓની તરફેણમાં સેટલમેન્ટ કરી આપ્યો હતો. સેટલમેન્ટ ડીડના કથનો અનુસાર, સામાવાળા દ્વારા અપીલકર્તાઓ પ્રત્યેના સ્વાભાવિક સ્નેહ અને પ્રેમવશ આ સેટલમેન્ટ કરવામાં આવ્યું હતું અને સેટલમેન્ટ ડીડ જે દિવસે નિષ્પાદિત કરવામાં આવી તે જ દિવસે મિલકતનો કબજો તેમને સોંપી દેવામાં આવ્યો હતો. સેટલમેન્ટ ડીડની અનુસૂચિ દર્શાવે છે કે

કુટુંબની માલિકીની મિલકતનો કુલ વિસ્તાર ૩.૧૬ એકર હતો. આ બક્ષિસ, બક્ષિસમાં આપેલી જમીન પર આવેલા મેંગ્લોર નળિયાવાળા મકાન સહિત ૧૨ સેન્ટની કરવામાં આવી હતી. સેટલમેન્ટ ડીડમાં એવું પણ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ભવિષ્યમાં સેટલમેન્ટ કરાયેલી મિલકત પર ન તો સામાવાળાનો કે ન તો અન્ય કોઈ પુરુષ અથવા સ્ત્રી વારસદારોનો કોઈ હક્ક રહેશે.

લગભગ ૫ વર્ષ પછી, તારીખ ૨૨ એપ્રિલ, ૧૯૯૦ ના રોજ, સામાવાળા અને તેમના સાથીઓએ અપીલકર્તાઓને મિલકત ખાલી કરવા કહ્યું અને મિલકતમાં અનધિકૃત પ્રવેશ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો. સામાવાળા દ્વારા મિલકતમાં અનધિકૃત પ્રવેશ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવતાં, અપીલકર્તાઓએ ડિસ્ટ્રિક્ટ મુન્સિફ, સેલેમની અદાલતમાં મૂળ દાવો નંબર ૪૫૧/૧૯૯૦ દાખલ કર્યો હતો, જેમાં કાયમી મનાઈહુકમ દ્વારા સામાવાળા અને તેમના સાથીઓને દાવાવાળી મિલકતમાં અપીલકર્તાઓના શાંતિપૂર્ણ કબજા અને ભોગવટામાં કોઈપણ રીતે દખલગીરી કરતાં અટકાવવાની, અથવા કેસના સંજોગોમાં યોગ્ય જણાય તેવી દાદ આપવાની અરજ કરવામાં આવી હતી. લેખિત જવાબમાં સામાવાળાએ અન્ય બાબતોની સાથે એવી તકરાર લઈને દાવાનો વિરોધ કર્યો હતો કે દાવાવાળી મિલકત પૈતૃક મિલકત હતી; તેમણે આંક એ–૧ વાળું સેટલમેન્ટ ડીડ ક્યારેય નિષ્પાદિત કર્યું ન હતું; આંક એ–૧ પર તેમની સહીઓ ખોટી રજૂઆત કરીને અને તેમની સાથે છેતરપિંડી આચરીને મેળવવામાં આવી હતી; તેઓ દારૂના વ્યસની હતા અને તેમના દારૂના વ્યસનનો લાભ ઉઠાવીને તેમજ તેમના જમાઈ (અપીલકર્તા નંબર ૧ ના પતિ) ની તરફેણમાં નિષ્પાદિત થનારા વેચાણ

દસ્તાવેજના સાક્ષી બનવા માટે સબ–રજિસ્ટ્રારની કચેરીમાં તેમની હાજરી જરૂરી છે તેવી તેમને ખોટી રજૂઆત કરીને, આંક એ–૧ પર તેમની સહીઓ મેળવી લેવામાં આવી હતી; અને સામાવાળાએ સ્વેચ્છાએ સેટલમેન્ટ ડીડ નિષ્પાદિત કર્યું ન હતું. એવો પણ બચાવ લેવામાં આવ્યો હતો કે સામાવાળા પોતાની પુત્રીઓની તરફેણમાં પૈતૃક મિલકતની બક્ષિસ/સેટલમેન્ટ કરવાની કોઈ સત્તા ધરાવતા ન હતા.

પોતપોતાની તકરારોના સમર્થનમાં, પક્ષકારોએ પોતપોતાનો પુરાવો રજૂ કર્યો હતો. અપીલકર્તાઓએ વાદી નંબર ૧ ની ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧ તરીકે, સેટલમેન્ટ ડીડના પ્રમાણિત કરનાર સાક્ષીઓ પૈકીના એક એવા રંગાસ્વામી ગોઉન્ડરની ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૨ તરીકે, અને અન્ય સાક્ષી અરુમુગમની ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૩ તરીકે તપાસ કરી હતી. આંક એ–૧ ના પ્રમાણિત કરનાર સાક્ષી એવા રંગાસ્વામી ગોઉન્ડર, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૨ એ પોતાની સરતપાસમાં અપીલકર્તાઓના કેસને સમર્થન આપ્યું હતું અને એવી જુબાની આપી હતી કે તારીખ ૨૯ ઓગસ્ટ, ૧૯૮૫ ના રોજ સામાવાળાએ અપીલકર્તાઓની તરફેણમાં સેટલમેન્ટ ડીડ નિષ્પાદિત કરી હતી અને તેઓ સામાવાળા સાથે સબ–રજિસ્ટ્રારની કચેરીએ ગયા હતા. સામાવાળાએ તેમની હાજરીમાં આ દસ્તાવેજ પર પોતાની સહી કરી હતી અને તેમણે પણ એક પ્રમાણિત કરનાર સાક્ષી તરીકે પોતાની સહી કરી હતી. તેઓ સામાવાળાને ઓળખતા હતા. તેમણે એવી પણ જુબાની આપી હતી કે સામાવાળાએ સેટલમેન્ટ ડીડ વાંચ્યા પછી તેના પર સહી કરી હતી. ઊલટતપાસમાં તેમને

આપવામાં આવેલું એ સૂચન કે સામાવાળાની સહીઓ ધાકધમકી આપીને મેળવવામાં આવી હતી, તે તેમણે નકારી કાઢ્યું હતું. ઊલટતપાસમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે: "રાજા ગોઉન્ડર (સામાવાળા) એ મને આ દસ્તાવેજના સાક્ષી બનવા માટે બોલાવ્યો હતો. રાજા ગોઉન્ડર મારી સાથે સંબંધ ધરાવે છે. જ્યારે દસ્તાવેજની નોંધણી કરવામાં આવી ત્યારે રાજા ગોઉન્ડરે સબ–રજિસ્ટ્રારને દસ્તાવેજ આપ્યો હતો. રંગાસ્વામી ગોઉન્ડર (લખનાર) એ પણ આ દસ્તાવેજ પર સહી કરી હતી. એક રંગાસ્વામીએ પણ સહી કરી હતી. લખનારે પણ સહી કરી હતી. રાજા ગોઉન્ડરે દસ્તાવેજ નિષ્પાદિત કર્યો ન હતો તે કહેવું સાચું નથી." સામાવાળા બચાવપક્ષના સાક્ષી–૧ તરીકે ઉપસ્થિત થયા હતા અને એક સાક્ષી સુબ્રમણ્યમની તપાસ બચાવપક્ષના સાક્ષી–૨ તરીકે કરવામાં આવી હતી, જેમણે જણાવ્યું હતું કે તારીખ ૨૯ ઓગસ્ટ, ૧૯૮૫ ના રોજ સામાવાળાને તેમના જમાઈની તરફેણના વેચાણ દસ્તાવેજમાં સાક્ષી બનવા માટે સબ–રજિસ્ટ્રારની કચેરીએ લઈ જવામાં આવ્યા હતા. ઊલટતપાસમાં જ્યારે સામાવાળા સમક્ષ આંક એ–૧ રજૂ કરવામાં આવ્યો ત્યારે તેમણે આંક એ–૧ પરની પોતાની સહીનો ઇનકાર કર્યો હતો. તેઓ પોતાના વકીલની તરફેણના વકાલતનામા પર તેમજ તેમને બજાવવામાં આવેલા સમન્સ પરની પોતાની સહીઓનો પણ ઇનકાર કરવાની હદ સુધી ગયા હતા. તેમણે એવી પણ જુબાની આપી હતી કે તેમણે અપીલકર્તાઓને મકાન ખાલી કરવા માટે વકીલ મારફત નોટિસ મોકલી હતી.

કોઈપણ પક્ષકાર દ્વારા અન્ય કોઈ પુરાવો રજૂ કરવામાં આવ્યો ન હતો. ટ્રાયલ કોર્ટે એવું ઠેરવીને અપીલકર્તાઓનો દાવો રદ કર્યો હતો કે ખોટી રજૂઆત

કરીને અને સામાવાળા સાથે છેતરપિંડી આચરીને સેટલમેન્ટ ડીડ નિષ્પાદિત કરાવી લેવામાં આવ્યું હતું; અને પોતાની પુત્રીઓની તરફેણમાં પોતાની પૈતૃક મિલકતો પૈકીના કોઈ ભાગની બક્ષિસ કરવાની સામાવાળા પાસે કોઈ સત્તા ન હતી. ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલા તારણોને પ્રથમ અપીલ અદાલત તેમજ હાઇકોર્ટ દ્વારા પણ બહાલ રાખવામાં આવ્યા હતા, જેનાથી વ્યથિત થઈને આ વર્તમાન અપીલ દાખલ કરવામાં આવી છે.

અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે પ્રમાણિત કરનાર સાક્ષી એવા ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૨ ના નિવેદનનું ખોટું અર્થઘટન થવાને કારણે સેટલમેન્ટ ડીડના નિષ્પાદન અંગે નીચેની અદાલતો દ્વારા નોંધવામાં આવેલા તારણો દૂષિત થયા છે. વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સામાવાળા સંયુક્ત હિન્દુ કુટુંબના કર્તા હોવાના નાતે પોતાની પુત્રીઓની તરફેણમાં વ્યાજબી હદ સુધીની પૈતૃક સ્થાવર મિલકતની બક્ષિસ કરવાની સત્તા ધરાવતા હતા. આનાથી વિપરીત, સામાવાળા તરફે ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલે નીચેની અદાલતોના ચુકાદાઓનું સમર્થન કર્યું હતું. તેમના દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે પોતાની પુત્રીઓની તરફેણમાં પૈતૃક મિલકત બક્ષિસ કરવાની સામાવાળા પાસે કોઈ સત્તા ન હતી.

આ અપીલમાં વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થતા બે મુદ્દાઓ નીચે મુજબ છે:

(૧) શું પુરાવાનું, ખાસ કરીને સેટલમેન્ટ ડીડના શાહેદ સાક્ષી એવા ફ.સા.–૨ ના પુરાવાનું ખોટું વાંચન કરવાને કારણે તાબાની અદાલતોના ચુકાદા

દૂષિત થયેલ છે કે કેમ, અને

(૨) શું પિતા દ્વારા પોતાની પુત્રીઓની તરફેણમાં પૈતૃક સ્થાવર મિલકતમાંથી વ્યાજબી પ્રમાણમાં કરવામાં આવેલી બક્ષિસ/સેટલમેન્ટ માન્ય છે કે કેમ.

મુદ્દો નંબર ૧:

અપીલકર્તાઓ તરફના વિદ્વાન વકીલની એ રજૂઆત સાચી છે કે ટ્રાયલ કોર્ટે ફ.સા.–૨ ની જુબાનીનું ખોટું વાંચન કર્યું હતું અને તેનું ખોટું અર્થઘટન કર્યું હતું. ઉલટતપાસ દરમિયાન ફ.સા.–૨ એ નીચે મુજબ જણાવ્યું હતું:–

> "માત્ર પ્રતિવાદીએ જ મને સાક્ષી તરીકે સહી કરવા માટે બોલાવ્યો હતો. જે તારીખે દસ્તાવેજ નોંધાયો હતો તે તારીખે પ્રતિવાદીએ સબ–રજિસ્ટ્રારને તે દસ્તાવેજ આપ્યો હતો. આ બાબતે કોઈ વિવાદ નથી."

ટ્રાયલ કોર્ટે પોતાના ચુકાદામાં ઉપરોક્ત નિવેદનનું ખોટું અર્થઘટન કર્યું છે અને એવું ઠેરવ્યું હતું કે:–

> "ફ.સા.–૨ એ એવી જુબાની આપી હતી કે જે તારીખે સેટલમેન્ટ ડીડ આંક એ–૧ નિષ્પાદિત કરવામાં આવ્યો હતો તે તારીખે પ્રતિવાદીને કેટલાક દસ્તાવેજો પર સાક્ષી તરીકે સહીઓ કરવા માટે લઈ જવામાં આવ્યા હતા."

ટ્રાયલ કોર્ટે એવું પણ ઠેરવ્યું હતું કે:–

"જો પ્રતિવાદીએ પોતાની સ્વતંત્ર મરજીથી વાદીઓની તરફેણમાં સેટલમેન્ટ ડીડ નિષ્પાદિત કર્યો હોત, તો તેમણે આ દસ્તાવેજની શાહેદી કરવા માટે પોતાના નજીકના સંબંધીઓને કહ્યું હોત. ફ.સા.–૨ એ કબૂલ્યું હતું કે તેઓ પ્રતિવાદીના કુટુંબ સાથે બોલચાલના સંબંધો ધરાવતા ન હતા. આવી સ્થિતિમાં, એવું માની શકાય નહીં કે પ્રતિવાદીએ સેટલમેન્ટ ડીડની શાહેદી કરવા માટે ફ.સા.–૨ ને બોલાવ્યા હોય. ફ.સા.–૨ ના પુરાવા પરથી અને પોતાની ઉલટતપાસમાં ફ.સા.–૧ ની કબૂલાત પરથી એ સ્પષ્ટપણે જણાઈ આવે છે કે પ્રતિવાદી સમક્ષ ખોટી રજૂઆત કરીને અને તેમની સાથે કપટ આચરીને સેટલમેન્ટ ડીડમાં તેમની સહી મેળવવામાં આવી હતી."

પોતાની સરતપાસમાં, ફ.સા.–૨ એ ક્યાંય પણ એવું જણાવ્યું ન હતું કે સામાવાળાને સાક્ષી તરીકે પોતાની સહીઓ કરવા માટે સબ–રજિસ્ટ્રારની કચેરીએ લઈ જવામાં આવ્યા હતા. તેનાથી વિપરીત, તેમણે એવું જણાવ્યું હતું કે સામાવાળાએ તેમને સાક્ષી તરીકે સહી કરવા માટે બોલાવ્યા હતા. સરતપાસમાં તેમના નિવેદન તરીકે તેમને શું વાંચી સંભળાવવામાં આવ્યું હતું તે અંગે આ સાક્ષીની કોઈ ઉલટતપાસ કરવામાં આવી ન હતી. ફ.સા.–૨ એ પોતાની ઉલટતપાસમાં સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે સામાવાળા દ્વારા તેમને સાક્ષી તરીકે સહી કરવા માટે બોલાવવામાં આવ્યા હતા. તેમણે ક્યાંય પણ એવું જણાવ્યું નથી

કે સામાવાળાને સાક્ષી તરીકે સહીઓ કરવા માટે લઈ જવામાં આવ્યા હતા. સામાવાળાએ તેમને સાક્ષી તરીકે સહી કરવા માટે બોલાવ્યા હતા તે હકીકતનો ટ્રાયલ કોર્ટે એવો અર્થ કાઢ્યો છે કે જે તારીખે સેટલમેન્ટ ડીડ આંક એ–૧ નિષ્પાદિત કરવામાં આવ્યો હતો તે તારીખે સામાવાળાને કોઈ દસ્તાવેજમાં સાક્ષી તરીકે સહીઓ કરવા માટે લઈ જવામાં આવ્યા હતા. આ ફ.સા.–૨ ની જુબાનીનું સ્પષ્ટ ખોટું વાંચન છે. ટ્રાયલ કોર્ટ એ બાબતની નોંધ લેવામાં પણ નિષ્ફળ રહી હતી કે સામાવાળાના પુરાવામાં સંપૂર્ણ વિશ્વસનીયતાનો અભાવ હતો, ખાસ કરીને સેટલમેન્ટ ડીડ, વકાલતનામા તેમજ પોતાને બજાવવામાં આવેલા સમન્સ પરની પોતાની સહીનો ઇનકાર કરવાના તેમના વર્તનને જોતાં. જે વ્યક્તિ વકાલતનામા અને સમન્સ પરની પોતાની સહીનો ઇનકાર કરી શકે, તેના પર વિશ્વાસ કરી શકાય નહીં. સામાવાળા દ્વારા લેવામાં આવેલો એ બચાવ સ્વીકારી શકાય તેમ નથી કે અપીલકર્તાઓએ તેમના દારૂના વ્યસનનો લાભ ઉઠાવીને તેમની સાથે કપટ આચરીને સેટલમેન્ટ ડીડ પર સહી કરાવી લીધી હતી. સેટલમેન્ટ ડીડના નિષ્પાદન પછી અપીલકર્તાઓ ૫ વર્ષ સુધી તે મકાનમાં રહેતા હોવા છતાં, સામાવાળાએ સેટલમેન્ટ ડીડ રદ કરાવવા માટે કોઈ પગલાં લીધાં ન હતાં. ટ્રાયલ કોર્ટ એ બાબતની નોંધ લેવામાં પણ નિષ્ફળ રહી હતી કે સામાવાળાએ પોતાની ઉલટતપાસમાં કબૂલ્યું હતું કે તેમણે મકાન ખાલી કરવા માટે અપીલકર્તાઓને વકીલ મારફતે નોટિસ મોકલી હતી. સામાવાળા દ્વારા મોકલવામાં આવેલી આ નોટિસ રેકર્ડ પર રજૂ કરવામાં આવી ન હતી. સામાવાળા દ્વારા અપીલકર્તાઓને મોકલવામાં આવેલી નોટિસ રજૂ ન કરવા બદલ તેમની

વિરુદ્ધ પ્રતિકૂળ અનુમાન તારવવાનું વાજબી ઠરે છે. પોતાના નિવેદનમાં સામાવાળાએ એવું જણાવ્યું ન હતું કે પોતાના દ્વારા અપીલકર્તાઓને મોકલવામાં આવેલી નોટિસમાં તેમણે એવો ઉલ્લેખ કર્યો હતો કે તેઓ સેટલમેન્ટ ડીડના નિષ્પાદન વિશે જાણતા ન હતા. સામાવાળા દ્વારા લેવામાં આવેલો એ બચાવ સ્વીકારી શકાય તેમ નથી કે તેમના જમાઈની તરફેણમાં નિષ્પાદિત વેચાણ દસ્તાવેજના સાક્ષી બનવા માટે તેમને સબ–રજિસ્ટ્રારની કચેરીએ લઈ જવામાં આવ્યા હતા, કારણ કે સામાવાળાના જમાઈએ વાસ્તવમાં કોઈ મિલકત ખરીદી હતી તેવું રેકર્ડ પર સાબિત થયું નથી. આ સંજોગોમાં, પુરાવાના ખોટા વાંચન પર આધારિત અને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધાયેલું તથા પ્રથમ અપીલ અદાલત તેમજ હાઈકોર્ટ દ્વારા બહાલી આપવામાં આવેલું તારણ ટકી શકે તેમ નથી. પુરાવાના ખોટા વાંચન પર નોંધવામાં આવેલા આ તારણો વિકૃત હોવાથી રદ કરવામાં આવે છે.

મુદ્દો નંબર ૨:

બીજા મુદ્દા પર આવતાં, ટ્રાયલ કોર્ટે એવું ઠરાવ્યું હતું કે આ મિલકત પૈતૃક મિલકત હોવાથી, સામાવાળા પાસે પોતાની પુત્રીઓની તરફેણમાં આ પૈતૃક મિલકતની બક્ષિસ કરવાનો કોઈ અધિકાર ન હતો. પ્રથમ અપીલ અદાલતે અને હાઈકોર્ટે આ તારણ બહાલ રાખ્યું હતું.

મદ્રાસ હાઈકોર્ટે શ્રેણીબદ્ધ ચુકાદાઓમાં એવો મત વ્યક્ત કર્યો છે કે પિતા પોતાની પુત્રીને તેના લગ્નના સમયે અથવા તેના લગ્નના લાંબા સમય પછી પણ

પૈતૃક સ્થાવર મિલકતમાંથી વ્યાજબી પ્રમાણમાં બક્ષિસ આપી શકે છે.

અનિવિલ્લાહ સુંદરરામય્યા વિરુદ્ધ ચેર્લા સીથમ્મા અને અન્ય, (૧૯૧૧) ૨૧ એમ.એલ.જે. ૬૯૫ માં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે પુત્રીને તેના લગ્નના સમયે અથવા ત્યારપછી પૈતૃક સ્થાવર મિલકતમાંથી નાનો હિસ્સો આપી શકાય છે અને આવી બક્ષિસ એક વૈધ બક્ષિસ ગણાશે. આ કેસમાં કુટુંબના કબજા હેઠળની ૨૦૦ એકર જમીનમાંથી ૮ એકર પૈતૃક સ્થાવર મિલકત પિતા દ્વારા તેમની પુત્રીને તેના લગ્ન પછી બક્ષિસ તરીકે આપવામાં આવી હતી. આ બક્ષિસને વૈધ ઠરાવવામાં આવી હતી. અદાલત દ્વારા આ પ્રશ્ન પર વિસ્તૃતપણે વિચારણા કરવામાં આવી હતી. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે:–

> "૧લા સામાવાળા તરફથી પી. નારાયણ મૂર્તિ:– હાલનો કેસ કોઈ અજાણી વ્યક્તિને કરાયેલ બક્ષિસનો નથી. તે પુત્રીને કરાયેલ બક્ષિસ છે. સ્નેહી સ્વજનોને અપાતી બક્ષિસો હિન્દુ કાયદા દ્વારા માન્ય રાખવામાં આવે છે તે દર્શાવતાં શાસ્ત્રવચનો ઉપલબ્ધ છે. પૈતૃક જંગમ મિલકતની બક્ષિસ કોઈપણ સમયે કરી શકાય છે. જો સ્થાવર મિલકતની બક્ષિસ વ્યાજબી પ્રમાણમાં હોય તો પિતા દ્વારા પુત્રીને કરી શકાય છે. જુઓ મેયન્સ હિન્દુ લૉ, ૭મી આવૃત્તિ, પૃષ્ઠ ૩૮૯. લગ્ન પછી પણ બક્ષિસ કરી શકાય છે. જુઓ ચુરામણ સાહુ વિરુદ્ધ ગોપી સાહુ, (૧૯૦૯) ૩૭ કલ. ૧. પોતાની પુત્રી માટે જોગવાઈ કરવા પિતા નૈતિક બંધન હેઠળ છે. પૈતૃક મિલકતમાંથી નાના હિસ્સાની પુત્રીને કરાયેલ બક્ષિસ વૈધ છે. જુઓ

વેટ્ટારમ્માલ વિરુદ્ધ વેટ્ટોર ગોઉન્ડન, (૧૯૧૨) ૨૨ એમ.એલ.જે. ૩૨૧. અમારો એવો મત છે કે પિતા દ્વારા પુત્રીને લગ્ન પછી તેમજ લગ્નના સમયે બંને પ્રસંગે બક્ષિસ કરી શકાય છે."

મદ્રાસ હાઇકોર્ટ દ્વારા પુગલિયા વેટ્ટારમ્માલ અને અન્ય વિરુદ્ધ વેટ્ટોર ગોઉન્ડન, (૧૯૧૨) ૨૨ એમ.એલ.જે. ૩૨૧ માં તેમજ દેવાલક્ટુની સીતામહાલક્ષ્મમ્મા અને અન્ય વિરુદ્ધ પામુલપતિ કોટય્યા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૩૬) મદ્રાસ ૮૨૫ માં પણ આવો જ મત વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો હતો. પાછળથી દર્શાવેલા કેસમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે પિતા પોતાની પુત્રીને તેના લગ્ન સમયે અથવા લગ્ન પછી પૈતૃક સ્થાવર મિલકતમાંથી વ્યાજબી હિસ્સાની બક્ષિસ કરી શકે છે, આવી બક્ષિસ અમાન્ય નથી અને તે સહભાગીઓ પર બંધનકર્તા છે.

સહભાગી મિલકતના સંબંધમાં સંયુક્ત હિન્દુ કુટુંબના પિતા અથવા વહીવટકર્તા સભ્યની સત્તાઓ મુલ્લાના હિન્દુ લૉ ના ફકરા ૨૨૫, ૨૨૬ અને ૨૫૮ માં પૂરી પાડવામાં આવેલી છે, જે નીચે મુજબ છે:–

"૨૨૫. જોકે પુત્રો જંગમ તેમજ સ્થાવર બંને પૈતૃક મિલકતમાં જન્મથી જ પિતા જેટલા સમાન અધિકારો પ્રાપ્ત કરે છે, તેમ છતાં પિતા પોતાના પુત્રોની સંમતિ વિના, 'અનિવાર્ય કર્તવ્યોનું પાલન કરવાના હેતુથી, અને કાયદાના શાસ્ત્રવચનો દ્વારા નિર્ધારિત હેતુઓ માટે, જેવા કે સ્નેહવશ બક્ષિસો, કુટુંબનું ભરણપોષણ, સંકટમાંથી મુક્તિ અને તેવું અન્ય' માટે

વ્યાજબી મર્યાદામાં પૈતૃક જંગમ મિલકતની બક્ષિસ કરવાની સત્તા ધરાવે છે."

"૨૨૬. હિન્દુ પિતા અથવા અન્ય વહીવટકર્તા સભ્ય 'પવિત્ર હેતુઓ' માટે પૈતૃક સ્થાવર મિલકતમાંથી વ્યાજબી મર્યાદામાં બક્ષિસ કરવાની સત્તા ધરાવે છે. જોકે, 'પવિત્ર હેતુઓ' સિવાય અન્ય હેતુઓ માટે મિલકતના હસ્તાંતરણ માટે અન્ય સહભાગીઓની સંમતિ જરૂરી રહેશે. પરંતુ પિતા પોતાના સગીર પુત્રોના હિતને નુકસાન પહોંચાડીને પોતાની પત્નીને પૈતૃક સ્થાવર મિલકતની બક્ષિસ કરી શકતા નથી. તેમજ તેઓ પોતાની પુત્રીને તેના લગ્ન સમયે અથવા લગ્ન પછી પૈતૃક સ્થાવર મિલકતના એવા હિસ્સાની બક્ષિસ પણ કરી શકતા નથી, જે વ્યાજબી મર્યાદામાં ન હોય."

"૨૫૮. (૧) તમામ રાજ્યોમાં લાગુ પડતા મિતાક્ષરા કાયદા અનુસાર, કોઈપણ સહભાગી પોતાના અવિભાજિત સહભાગિતા હિતનો બક્ષિસ દ્વારા નિકાલ કરી શકતો નથી. તેમજ બોમ્બે, મદ્રાસ અને મધ્યપ્રદેશ સિવાય તે આવા હિતનું અવેજ લઈને પણ હસ્તાંતરણ કરી શકતો નથી.

(૨) હિન્દુ વારસાઈ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ અમલમાં આવ્યા પછી વસિયતનામા દ્વારા નિકાલ અંગે, આ અધિનિયમની કલમ ૩૦ જુઓ."

આ ફકરાઓનું સંયુક્ત વાંચન દર્શાવે છે કે હિન્દુ કાયદામાં એવી સ્થિતિ છે કે પિતા પોતાના પુત્રોની સંમતિ વિના "અનિવાર્ય કર્તવ્યોનું પાલન કરવાના

હેતુથી, અને કાયદાના શાસ્ત્રવચનો દ્વારા નિર્ધારિત હેતુઓ માટે, જેવા કે સ્નેહવશ બક્ષિસો, કુટુંબનું ભરણપોષણ, સંકટમાંથી મુક્તિ અને તેવું અન્ય" માટે વ્યાજબી મર્યાદામાં પૈતૃક જંગમ મિલકતની બક્ષિસ કરવાની સત્તા ધરાવે છે. પિતા "પવિત્ર હેતુઓ" માટે પણ વ્યાજબી મર્યાદામાં પૈતૃક સ્થાવર મિલકતની બક્ષિસ કરી શકે છે. જોકે, "પવિત્ર હેતુઓ" સિવાય અન્ય હેતુઓ માટે મિલકતના હસ્તાંતરણ માટે અન્ય સહભાગીઓની સંમતિ જરૂરી રહેશે. તેઓ પોતાની પુત્રીને તેના લગ્ન સમયે અથવા લગ્ન પછી પૈતૃક સ્થાવર મિલકતના એવા હિસ્સાની બક્ષિસ કરી શકતા નથી, જે વ્યાજબી મર્યાદામાં ન હોય.

આ સર્વોચ્ચ અદાલતે કમલા દેવી વિરુદ્ધ બચુલાલ ગુપ્તા, [૧૯૫૭] એસ.સી.આર. ૪૫૨ ના કેસમાં વિવિધ ન્યાયિક નિર્ણયોમાં "પવિત્ર હેતુઓ" માટે આપવામાં આવેલા વિસ્તૃત અર્થના પ્રશ્ન પર વિગતવાર વિચારણા કરી હતી. સદર કેસમાં એક હિન્દુ વિધવા દ્વારા પોતાની પુત્રીના લગ્નની શરતો નક્કી કરવાના પ્રસંગે આપવામાં આવેલા લગ્નપૂર્વેના વચનના પાલનરૂપે પોતાની પુત્રીને તેના લગ્ન દહેજ તરીકે પૈતૃક સ્થાવર મિલકતની બક્ષિસ આપવામાં આવી હતી. આ બક્ષિસ લગ્ન સંપન્ન થયાના ચાર વર્ષ પછી કરવામાં આવી હતી. ઉત્તરાધિકારીઓએ સદર બક્ષિસ દસ્તાવેજ પોતાના અધિકારો પર બંધનકર્તા નથી તેવી જાહેરાત મેળવવા માટે એક દીવાની દાવો દાખલ કર્યો હતો. ટ્રાયલ કોર્ટે આ બક્ષિસ વ્યાજબી મર્યાદાની અંદર હતી તેવું ઠરાવીને ઉત્તરાધિકારીઓનો દાવો રદ કર્યો હતો. હાઇકોર્ટે ટ્રાયલ કોર્ટના આ તારણને ઉલટાવી દીધું હતું અને એવું ઠરાવ્યું હતું કે સદર બક્ષિસ વ્યાજબી મર્યાદામાં ન હતી. આ કોર્ટ સમક્ષની

અપીલમાં આ કોર્ટે ટ્રાયલ કોર્ટના હુકમનામાને પુનઃસ્થાપિત કર્યું હતું અને એવું સ્પષ્ટપણે ઠરાવ્યું હતું કે વિધવા દ્વારા કરવામાં આવેલી બક્ષિસ વ્યાજબી મર્યાદામાં હતી અને તે ઉત્તરાધિકારીઓ પર કાયદેસર રીતે પૂર્ણપણે બંધનકર્તા હતી.

આ મુદ્દાનું આ કોર્ટ દ્વારા ગુરમ્મા ભ્રતાર ચનબસપ્પા દેશમુખ અને અન્ય વિરુદ્ધ મલપ્પા, [૧૯૬૪] ૪ એસ.સી.આર. ૪૯૭ ના કેસમાં ફરીથી ઊંડાણપૂર્વક પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું. સદર કેસમાં પિતાએ આર્થિક મુશ્કેલીનો સામનો કરી રહેલી પોતાની વિધવા પુત્રીની તરફેણમાં પૈતૃક સ્થાવર મિલકતની બક્ષિસ કરી હતી. સહભાગીઓએ આ બક્ષિસને કાયદેસર રીતે પડકારી હતી. હિન્દુ કાયદાના મૂળ ગ્રંથો અને વિવિધ હાઇકોર્ટોના વિવિધ નિર્ણયોની વિસ્તૃત સમીક્ષા કર્યા પછી, આ કોર્ટે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું કે:–

> "હિન્દુ કાયદાના પ્રાચીન શાસ્ત્રવચનો અને મૂળ ધર્મગ્રંથોએ કુટુંબની મિલકતના ભાગલા કરતી વખતે, યથાપ્રસંગ પુત્રી અથવા બહેનને તે સંયુક્ત કુટુંબની મિલકતમાં પોતાનો કાયદેસર હિસ્સો મેળવવાનો અધિકાર પ્રદાન કર્યો હતો. સમય વીતવા સાથે તેમજ કાળક્રમે ધીમે ધીમે તે કાનૂની અધિકાર લુપ્ત થઈ ગયો હતો. પરંતુ સમય જતાં, તે પુત્રીના લગ્નના પ્રસંગે અથવા તેના લગ્ન સંપન્ન થયા પછીના સમયગાળા દરમિયાન પણ તેના ભરણપોષણ અને લગ્નના ખર્ચાઓ માટે યોગ્ય

જોગવાઈ કરવાની પિતા અથવા અન્ય સહભાગીઓની પવિત્ર નૈતિક જવાબદારી તરીકે સ્પષ્ટપણે પરિણમ્યો હતો. પોતાની પુત્રીનું ભરણપોષણ કરવાની પિતાની કાનૂની જવાબદારી મૂળ ગ્રંથો દ્વારા માન્ય રાખવામાં આવી હોવાના પરિણામે, ન્યાયિક નિર્ણયોની એક સુદીર્ઘ પરંપરામાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે પુત્રીને તેના લગ્નના પ્રસંગે અથવા ત્યાર પછી પણ પૈતૃક સ્થાવર મિલકતના વ્યાજબી હિસ્સાની આપવામાં આવેલી બક્ષિસ કાયદેસર અને સંપૂર્ણપણે વૈધ છે. જ્યારે પિતા પોતાની પુત્રીના ભરણપોષણ અર્થે સંયુક્ત કુટુંબની મિલકતમાંથી વ્યાજબી પ્રમાણમાં બક્ષિસ આપવાનો કાનૂની અધિકાર ધરાવતા હોય, ત્યારે એવું ક્યારેય કહી શકાય નહીં કે સદર બક્ષિસ માત્ર એક જ દસ્તાવેજ દ્વારા અથવા માત્ર કોઈ એક ચોક્કસ સમયે જ કરી શકાય. તેનો સંપૂર્ણ આધાર દરેક કેસની વિશિષ્ટ હકીકતો અને ચોક્કસ સંજોગો પર રહેલો છે."

પિતા પોતાની પુત્રીની તરફેણમાં વ્યાજબી પ્રમાણમાં પૈતૃક સ્થાવર મિલકતની બક્ષિસ કરી શકે તે માટે સક્ષમ બનાવતા "પવિત્ર હેતુઓ" શબ્દોને આપવામાં આવેલા વિસ્તૃત અર્થને અમ્માથાયી અમ્માલ અને અન્ય વિરુદ્ધ કુમારેસન અને અન્ય, [૧૯૬૭] ૧ એસ.સી.આર. ૩૫૩ ના કેસમાં આ કોર્ટ દ્વારા ફરીથી માન્ય રાખવામાં આવ્યો હતો. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે પિતા દ્વારા પોતાની પુત્રીને તેના લગ્ન સમયે અથવા ત્યાર પછી પણ પૈતૃક સ્થાવર મિલકતના વ્યાજબી હિસ્સાની કરવામાં આવેલી બક્ષિસ "પવિત્ર હેતુઓ" માટે હોવાના કારણે કાયદેસર અને માન્ય હતી. જોકે, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે

પતિ "પવિત્ર હેતુઓ" માટે હોવાનું દર્શાવીને પોતાની પત્નીને પૈતૃક સ્થાવર મિલકતની બક્ષિસ કરી શકતો નથી.

ઉપર સંદર્ભ આપવામાં આવેલા ન્યાયિક ચુકાદાઓની સત્તા અને સિદ્ધાંતોના આધારે એવું નિઃશંકપણે અને સ્પષ્ટપણે ઠરાવી શકાય કે સંયુક્ત કુટુંબ પાસે રહેલી મિલકતના કુલ ક્ષેત્રફળને ધ્યાનમાં રાખીને, પિતા પોતાની પુત્રીના લગ્નના સમયે અથવા તો તેના લગ્નના લાંબા સમય પછી પણ વ્યાજબી મર્યાદાની અંદર પોતાની પુત્રીની તરફેણમાં પૈતૃક સ્થાવર મિલકતની બક્ષિસ કાયદેસર રીતે કરી શકે છે.

હવે આ બાબતમાં વિચારણા કરવા માટે બાકી રહેતો એકમાત્ર અન્ય મુદ્દો એ ઉપસ્થિત થાય છે કે સામાવાળા દ્વારા પોતાની પુત્રીઓની તરફેણમાં તેના ઉપર સ્થિત મકાન સહિત ૧૨ સેન્ટ જમીનની જે બક્ષિસ કરવામાં આવી હતી, તે વ્યાજબી મર્યાદાની અંદર હતી કે નહીં. સમગ્ર કુટુંબ દ્વારા ધારણ કરવામાં આવેલી કુલ મિલકત ૩.૧૬ એકર જેટલી હતી. આ ૧૨ સેન્ટની જમીન એ કુટુંબની કુલ ધારણ કરેલી મિલકત પૈકીનો આશરે ૧/૨૬મો હિસ્સો થાય છે. તે અનુસાર અપીલકર્તાઓ પૈકી પ્રત્યેક અપીલકર્તાના ભાગે આવતો હિસ્સો માત્ર ૧/૫૨મો ભાગ થાય. હવે મુખ્ય પ્રશ્ન એ છે કે સમગ્ર કુટુંબ દ્વારા ધારણ કરાયેલી કુલ મિલકતના ૧/૨૬મા હિસ્સા જેટલી બક્ષિસને કોઈપણ રીતે ગેરવ્યાજબી કે અપ્રમાણસર કહી શકાય કે કેમ. આ પાસા અથવા બાબત અંગે કોઈ જડ કે ચોક્કસ નિયમ બાંધી શકાય નહીં. કુટુંબ દ્વારા ધારણ કરવામાં આવેલી

મિલકતના કુલ ક્ષેત્રફળ તેમજ પુત્રીઓને બક્ષિસ તરીકે આપવામાં આવેલા હિસ્સાને ધ્યાને લેતાં, તેને કોઈપણ સંજોગોમાં ગેરવ્યાજબી કે અપ્રમાણસર ઠરાવી શકાય નહીં.

કોઈ ચોક્કસ બક્ષિસ વ્યાજબી મર્યાદાની અંદર છે કે નહીં તે પ્રશ્નનો નિર્ણય બક્ષિસ આપતી વખતના કુટુંબના સામાજિક અને આર્થિક મોભા, કુટુંબની માલિકીની સ્થાવર મિલકતના કુલ ક્ષેત્રફળ તેમજ વાસ્તવમાં બક્ષિસ આપવામાં આવેલી મિલકતના પ્રમાણ અનુસાર કરવાનો રહે છે. આવી બક્ષિસની માત્રાત્મક મર્યાદાઓ નિર્ધારિત કરતો કોઈ જડ કે ચોક્કસ નિયમ ઘડી શકાય નહીં. આવા પ્રશ્નનો ઉત્તર દરેક કુટુંબના સંજોગો અનુસાર કુટુંબે–કુટુંબે ભિન્ન હોઈ શકે છે. આપવામાં આવેલી બક્ષિસ વ્યાજબી છે કે અન્યથા ગેરવ્યાજબી છે તે પ્રશ્નનું આકલન કુટુંબ પાસે રહેલી મિલકતના કુલ મૂલ્યના સંદર્ભમાં તેની સરખામણીએ કરવાનું રહે છે. માત્ર બક્ષિસમાં આપવામાં આવેલી મિલકત એક રહેણાંક મકાન છે તેટલા માત્ર કારણસર એવું ઠરાવી શકાય નહીં કે કરવામાં આવેલી બક્ષિસ વ્યાજબી મર્યાદામાં ન હતી. આ બાબત મૂળભૂત રીતે હકીકતનો પ્રશ્ન છે. જો કેસની વાસ્તવિક હકીકતો પરથી એવું સાબિત થાય કે બક્ષિસ વ્યાજબી મર્યાદામાં ન હતી, તો આવી બક્ષિસને કાયદા હેઠળ માન્ય રાખી શકાય નહીં. કુટુંબ પાસે રહેલી કુલ મિલકતને ધ્યાનમાં રાખતાં પિતા દ્વારા કરવામાં આવેલી આ બક્ષિસ અપ્રમાણસર અને ગેરવ્યાજબી હતી તેવી ચોક્કસ રજૂઆત કરવાનું અને તે બાબત પૂરવાર કરવાનું કર્તવ્ય સામાવાળાનું હતું. આ મુદ્દાઓ પર કોઈ રજૂઆત કે કોઈ આધારભૂત પુરાવાના અભાવમાં, એવું ઠરાવી શકાય નહીં કે

આ કેસમાં કરવામાં આવેલી બક્ષિસ કુટુંબ દ્વારા ધારણ કરાયેલી મિલકતની વ્યાજબી મર્યાદામાં ન હતી. સમગ્ર કુટુંબ પાસે રહેલી કુલ મિલકતને ધ્યાનમાં લેતાં, આપવામાં આવેલી બક્ષિસ ગેરવ્યાજબી પ્રમાણમાં હતી તેવી રજૂઆત કરવામાં અને તે અદાલત સમક્ષ પુરવાર કરવામાં સામાવાળા સંપૂર્ણપણે નિષ્ફળ રહ્યા છે. આથી પ્રથમ અપીલ અદાલતે અને હાઇકોર્ટે આ કારણસર અપીલકર્તાઓનો દાવો નકારી કાઢીને ગંભીર ભૂલ કરી હતી.

ઉપરોક્ત દર્શાવેલા કારણોસર અમે આ અપીલ સ્વીકારીએ છીએ, તાબાની અદાલતો દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા ચુકાદાઓ અને હુકમનામા રદબાતલ કરીએ છીએ. અપીલકર્તાઓને દાવાવાળી મિલકતના પૂર્ણ અને નિરપેક્ષ માલિકો ઠરાવવામાં આવે છે અને અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાવાવાળી મિલકતના શાંતિપૂર્ણ કબજા તેમજ ભોગવટામાં કોઈપણ પ્રકારની દખલગીરી કરવા સામે સામાવાળા પર કાયમી મનાઈહુકમ ફરમાવવામાં આવે છે. પક્ષકારોએ પોતપોતાનો ખર્ચ જાતે ભોગવવાનો રહેશે.

અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and

official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========